

**DYFED ARCHAEOLOGICAL TRUST
NEWSLETTER SPRING 2010**

**NEWYDDLLEN GWANWYN 2010
YMDDIRIEDOLAETH ARCHAEOLEGOL
DYFED**

www.dyfedarchaeology.org.uk
www.archaeolegdyfed.org.uk

Dyfed Archaeological Trust, an independent organisation dedicated to the effective protection, investigation, recording and promotion of the historic environment.

Dyfed has a highly motivated professional workforce with a wide range of skills and experience. This is complemented by long established contacts and partnerships with external specialists enabling Dyfed to offer extensive consultancy and other archaeological services.

The Shire Hall, Carmarthen Street, Llandeilo,
Carmarthenshire SA19 6AF
01558 823121

Email Richard Jones—r.jones@dyfedarchaeology.org.uk
(Limited Company No. 1198990—Registered Charity No. 504616)
www.dyfedarchaeology.org.uk

Production of
this newsletter
was grant-aided
by Cadw

Cynhyrchwyd y
newyddlen hon
gyda chymorth
grant gan Cadw

Cover: The vast number of the recently discovered prehistoric animal and human footprints can be seen on the surface of the peat deposits at Lydstep Haven, Pembrokeshire.

Clawr: Gellir gweld y nifer fawr o olion traed canoloesol anifeiliaid a phobl a ddarganfuwyd yn ddiweddar ar wyneb dyddodion mawn yn Hafan Lydstep, Sir Benfro.

Ymddiriedolaeth Archaeolegol Dyfed yw corff annibynnol sy'n ymroi i ddiogelu, ymchwilio, cofnodi a hybu'r amgylchedd hanesyddol yn effeithiol.

Mae gan Dyfed weithlu proffesiynol ac uchel eu cymhelliant syd ag amrywiaeth mawr o sgiliau of phrofiad. Ategir hynny â chysylltiadau a phartneriaethau—sy'n bod ers tro byd—ag arbenigwyr allanol sy's fodd i Dyfed gynnig gwasanaethau ymgynhori a gwasanaethau archaeolegol eraill.

Neuadd y Sir, Stryd Caerfyrddin, Llandeilo,
Sir Gaerfyrddin SA19 6AF
01558 823121

Ebost Richard Jones—r.jones@dyfedarchaeology.org.uk
(Cwmni Cyfyngedig 1198990 - Elusen
Gofrestredig 504616)
www.archaeolegdyfed.org.uk

FURTHER SURPRISES AT CRUGIAU CEMMAIS

Geophysical results at Crugiau Cemmais were reported on in the Summer 2009 Newsletter. Since then further survey has revealed more buried archaeology. An Iron Age oval defended enclosure lying to the east of two large burial mounds (from which the site gets its name) was discovered in the original survey. The recent survey detected a larger, double-ditched enclosure to the north of the mounds. Smaller circular ditches may be the remains of ploughed-out burial mounds. Clearly Crugiau Cemmais was a focus for intensive use in the prehistoric period, the character of which is only beginning to be hinted at by the surveys.

SYNDODAU ERAILL YNG NHRUGIAU CEMAES

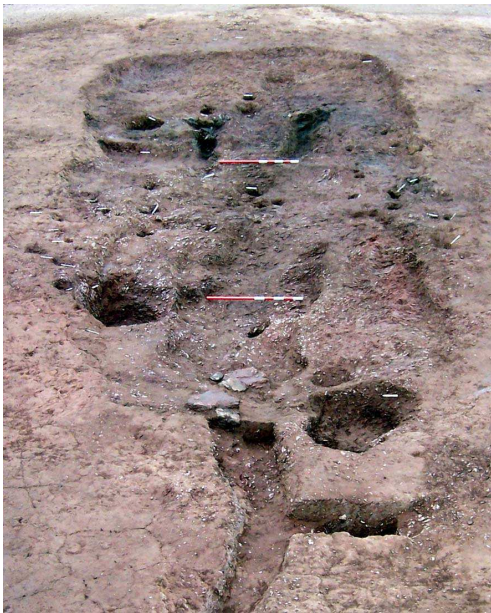
Soniwyd am ganlyniadau geoffisegol yng Nghrugiau Cemais yng Nghylchlythyr Haf 2009. Ers hynny mae arolygon pellach wedi datgelu rhagor o archeoleg o dan y wyneb. Darganfuwyd lloc amddiffynnol hirgrwn o'r Oes Haearn yn yr arolwg gwreiddiol yn sefyll i'r dwyrain o ddau feddrod mawr (sef o le mae enw'r safle yn tarddu). Canfu'r arolwg diweddar loc mwy, â dau loc i'r gogledd o'r tomenni. Mae'n bosibl y gallai ffosydd llai fod yn weddillion beddrodau aradedig. Yn aml bu Crugiau Cemaes yn ffocws defnydd dwys yn y cyfnod cyn hanesyddol, y mae'r arolygon ond yn dechrau rhoi'r awgrym lleiaf o'u nodweddion.

A VIKING AGE IRON-SMELTING SITE AT MILFORD HAVEN

It was not until laboratory analysis was done on samples collected during an excavation close to Milford Haven that the full importance of the site became apparent. The analysis showed that two furnaces within a small timber building were for iron-smelting, dating to the eighth to tenth centuries AD. These are the first iron-smelting furnaces of this date to be discovered in Wales. Indeed, the sophisticated technology of the furnaces is rare in Britain, with just a handful of similar dated examples known from southern England and Ireland. The remains of at least three other timber buildings, two with bow sides, were also excavated, and the presence of four corn drying kilns and a collection of quern stones – hand-operated mill stones – demonstrates that grain was being processed on the site.

It is possible that the excavation was of a Viking village, as similar iron-smelting furnaces in Ireland are associated with the Vikings. Bow sided buildings are signs of Viking influence, and it is known that a Viking fleet of twenty-three ships over-wintered in Milford Haven in the year 878. However, it is more likely that the settlement was in existence prior to Viking incursions in southwest Wales in the mid ninth century and that occupation carried on throughout the period of Viking raids and settlement, finally being abandoned in the twelfth century.

The excavation was commissioned by RPS Group acting on behalf of Exxon Mobile and took place during construction of a liquid natural gas installation at South Hook.

Left. The outline of a rectangular timber building containing two iron-smelting furnaces is clearly visible in this photograph. The furnaces are above the upper one-meter long scale.

Below. One of the timber bow-sided buildings, the line of the wall marked by small postholes.

Ar y dde. Amlinelliad adeilad pren hirsgwar yn cynnwys dwy ffwrnais mewndoddi haearn yn weladwy ac yn amlwg yn y llun hwn. Mae'r ffwrneisi uwchben y raddfa un metr o hyd.

Uchod. Un o'r adeiladau ag ochrau bwaog, llinell y wal wedi'i marcio gyda thyllau post bach.

SAFLE MEWNDODDI HAERN O'R OES LYCHLYNNAIDD YN ABERDAUGLEDDAU

Dim ond hyd nes bod dadansoddiad labordy wedi'i gynnal ar samplau a gasglwyd yn ystod cloddfa ger Aberdaugleddau fod pwysigrwydd llawn y safle wedi dod i'r amlwg. Dangosodd y dadansoddiad fod dwy ffwrnais o fewn adeilad pren bach at ddiben mewndoddi haearn, yn dyddio'n ôl i'r wythfed ganrif a'r degfed ganrif OC. Y rhain yw'r ffwrneisi mewndoddi haearn cyntaf o'r oes honno i gael eu darganfod yng Nghymru. Yn wir, mae technoleg soffistigedig y ffwrneisi yn brin ym Mhrydain, gyda dim ond dyrnaid o enghreifftiau hysbys o oes debyg yn Ne Lloegr ac Iwerddon. Cafodd gweddillion o leiaf dri adeilad pren arall, dau ohonynt ag ochrau bwaog, eu cloddio hefyd ac mae presenoldeb pedwar o dyn sychu grawn a chasgliad o lawfelinau - sef cerrig milltir a drinnir â llaw - yn dangos bod grawn yn cael ei brosesu ar y safle.

Mae'n bosibl mai pentref Llychlynnaid oedd testun y cloddio, gan fod ffwrneisi menwdoddi haearn yn Iwerddon yn gysylltiedig â'r Llychlynwyr. Mae adeiladau ag ochrau bwaog yn arwyddion o ddylanwad y Llychlynwyr, ac mae'n hysbys bod fflyd o 23 o longau Llychlynnaid wedi aros yn ystod y gaeaf yn Aberdaugleddau ym mlwyddyn 878. Fodd bynnag, mae'n fwy tebygol bod yr anheddiad yn bodoli cyn cipgyrchoedd y Llychlynwyr yn ne-orllewin Cymru ganol y nawfed ganrif a bod meddiannu wedi parhau drwy gydol cyfnod cyrchoedd ac anheddu'r Llychlynwyr, gan gael eu gadael am y tro olaf yn y deuddegfed ganrif.

Comisiynwyd y gloddfa gan RPS Group yn gweithredu ar ran Exxon Mobile ac fe'i cynhaliwyd yn ystod y broses o adeiladu gosodiad nwy hylif naturiol yn South Hook.

RECORDING A DESERTED VILLAGE AT ST ISHMAEL

During the winter a group of keen local volunteers recorded the eroding remains of a deserted village on the foreshore of the River Towy at St Ishmael, as part of the Trust's Arfordir project. Parts of three remarkably well-preserved stone-built houses were recorded, probably dating to the thirteenth and fourteenth centuries. It is hoped to undertake more recording as erosion reveals more of the village.

Volunteers recording the deserted village on the Towy foreshore.

Gwirfoddolwyr yn cofnodi'r pentref diffaith ar flaendraeth y Tywi.

COFNODI PENTREF DIFFAITH YN LLANISMEL

Yn ystod y gaeaf gwnaeth grŵp o wirfoddolwyr brwd lleol gofnodi olion pentref diffaith sy'n erydu ar flaendraeth Afon Tywi yn Llanismel, fel rhan o brosiect Arfordir yr Ymddiriedolaeth. Cafodd rhannau o dri thŷ cerrig a gadwyd yn arbennig o dda, yn dyddio'n ôl i'r drydedd ganrif ar ddeg a'r bedwaredd ganrif ar ddeg. Y gobaith yw gwneud mwy o gofnodi wrth i erydu ddatgelu mwy am y pentref.

A well-preserved doorway to one of the St Ishmael houses.

Enghraifft dda o borth i un o dai Llanismel.

A PREHISTORIC HUNTING SITE AT LYDSTEP HAVEN

Old tree stumps, tree trunks and peat deposits – the submerged forest - are a feature of many of south Wales' beaches. These date to 5300 and 7000 years ago and formed in and on the banks of shallow fresh water lagoons, when sea level was slightly lower than today, when forests covered the land, and hunting, not farming, was the food source for a few small groups of people. The discovery of a pig's skeleton with a flint arrowhead embedded in it and trapped beneath a tree trunk makes the Lydstep submerged forest unique. The pig was discovered in the early twentieth century and was recently radiocarbon dated to 5300 years old. During the low tides this spring, Sarah Carlsen, a local resident, made more exciting discoveries when she noticed animal and human footprints in the surface of the peat. The peat is now very hard, and therefore the prints must have been made when it was being laid down on the floor of a shallow lagoon over 5300 years ago. The prints are not easy to identify but the animals seem to be deer, and the human prints are mainly of children but with some adults.

It's possible to envisage the scene 5300 years ago when a small group of hunters waited patiently in the fading light as animals came down to drink. There is the twang of a bow, immediately followed by the squeal of a pig. Other animals take flight, and in the confusion the wounded pig escapes, later to die. That night the hunters go hungry.

Over the next few months further recording of the footprints and peat will be undertaken by the Trust in partnership with the RCAHMW, the National Museum Wales and the University of Lampeter.

SAFLE HELA CYNHANESYDDOL YN HAFAN LYDSTEP

Mae hen fonion coed, boncyffion coed a dyddodion mawn - sef y goedwig soddedig - yn nodweddiadol o lawer o draethau yn Ne Cymru. Mae'r rhain yn dyddio'n ôl dros 5300 a 7000 mlynedd yn ôl ac wedi'u ffurfio ar lannau'r lagwnau dŵr croyw bas, pan oedd lefel y môr ychydig yn is na heddiw, pan oedd coedwigoedd yn gorchuddio'r tir, a phan mai hela, nid ffermio, oedd y ffynhonnell fwyd ar gyfer ychydig o grwpiau bach o bobl. Mae darganfod penglog mochyn gyda phen saeth fflint wedi'i blannu ynddo ac wedi'i gadw dan foncyff coed yn gwneud coedwig soddedig Lydstep yn unigryw. Darganfuwyd y mochyn ar ddechrau'r ugeinfed ganrif ac yn ddiweddar cafodd ddyddiad radio carbon o 5300 oed. Yn ystod y llanwau isel y gwanwyn hwn, gwnaeth Sarah Carlsen ddod o hyd i ragor o ddarganfyddiadau cyffrous pan sylwodd ar olion traed anifeiliaid a phobl ar wyneb y mawn. Mae'r mawn bellach yn galed iawn ac felly mae'n rhaid bod yr olion wedi'u gwneud pan oedd yn cael ei osod ar lawr lagwn bas dros 5300 mlynedd yn ôl. Nid yw'n hawdd adnabod yr olion ond ymddengys mai ceirw oedd yr anifeiliaid, ond plant yw'r olion dynol yn bennaf, ond gyda rhai oedolion.

Mae'n bosibl dychmygu'r olygfa 5300 o flynyddoedd yn ôl pan oedd grŵp bach o helwyr yn aros yn amyneddgar yn y golau a oedd yn pylu wrth i'r anifeiliaid ddod i lawr i yfed. Clywir sain bwa, gyda sgrech mochyn yn dilyn hyn. Mae anifeiliaid eraill yn ei heglu hi, ac yn y dryswch mae'r mochyn clwyfedig yn dianc, i farw'n ddiweddarach. Y noson honno mae'r helwyr heb fwyd.

Dros yr ychydig fisoedd nesaf bydd yr Ymddiriedolaeth yn gwneud cofnodi pellach o'r olion traed a'r mawn mewn partneriaeth â CBHC, Amgueddfa Genedlaethol Cymru a Phrifysgol Llanbedr Pont Steffan.

Right. Prehistoric footprints of a child deeply embedded in peat can be compared with the size of a modern seven year old.

Above. Animal prints, probably red deer.

Ar y dde. Gellir cymharu olion traed plentyn yn sownd mewn mawn dwfn â maint plentyn 7 oed o'r oes fodern.

Uchod. Olion anifeiliaid, ceirw coch yn ôl pob tebyg.

VOLUNTEERING OPPORTUNITIES, DAY SCHOOLS AND OTHER EVENTS

If you have always wanted to join an archaeological excavation or get involved with other archaeological fieldwork then now is your chance, as the Trust will be running several projects just for you during 2010.

Various fieldwork and office based projects will be continuing as part of Exploration Tywi! – contact Alice Pyper a.pyper@dyfedarchaeology.org.uk - and Arfordir, a coastal heritage project will continue - contact James Meek, j.meek@dyfedarchaeology.org.uk

Daily tours of the excavations at Nevern Castle, Pembrokeshire, will be provided from 21 June – 16 July, and an event as part of the Festival of British Archaeology will be held at Carn Goch, Llangadog, Carmarthenshire on the 31 July - 1 August. The annual Pembrokeshire Archaeological Day School will be held at Haverfordwest on Saturday 20 November.

Details of all fieldwork, day schools and other events can be found on the Trust's website – www.dyfedarchaeology.org.uk

CYFLEOEDD GWIRFODDOLI, YSGOLION DYDD A DIGWYDDIADAU ERAILL

Os ydych erioed wedi bod am ymuno â chloddfa archeoleg neu fod yn rhan o waith maes archeoleg arall yna dyma'ch cyfle, gan y bydd yr Ymddiriedolaeth yn cynnal nifer o brosiectau yn arbennig ar eich cyfer chi yn ystod 2010.

Bydd nifer o brosiectau gwaith maes a phrosiectau swyddfa yn parhau fel rhan o Chwilota Tywi! a.pyper@dyfedarchaeology.org.uk - ac Arfordir, a phrosiect treftadaeth arfordirol yn parhau - cysylltwch â James Meek, j.meek@dyfedarchaeology.org.uk

Darperir teithiau dyddiol o'r cloddfeydd yng Nghastell Nanhyfer, Sir Benfro, o 21 Mehefin - 16 Gorffennaf, a chynhelir digwyddiad fel Gŵyl Archeoleg Prydain yng Ngharn Goch, Llangadog, Sir Gaerfyrddin ar 31 Gorffennaf - 1 Awst. Cynhelir digwyddiad blynyddol Ysgol Ddydd Archeoleg Sir Benfro yn Hwlfordd ddydd Sadwrn 20 Tachwedd.

Mae manylion am bob darn o waith maes, ysgolion dydd a digwyddiadau eraill ar gael ar wefan yr Ymddiriedolaeth - www.dyfedarchaeology.org.uk